

Θεσμοί περιφερειακής οικονομικής ολοκλήρωσης στην Ζώνη Ασίας-Ειρηνικού, ο ρόλος των Η.Π.Α. και η θέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Του Δρος Οδυσ. ΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ

1. Εισαγωγή: Μορφές περιφερειακών οικονομικών συνασπισμών

Η οικονομική ολοκλήρωση ανάμεσα στα κράτη μιας συγκεκριμένης περιφέρειας ή περιοχής συντελείται με τη σύναψη μιας διακρατικής συμφωνίας προτιμησιακού χαρακτήρα, δυνάμει της οποίας τα εν λόγω κράτη παραχωρούν στην βάση της αμοιβαιότητας αμοψίδρομα μεταξύ τους πλεονεκτήματα εμπορικής φύσεως (μείωση ή κατάργηση δασμών στις συναλλαγές, κατάργηση ποσοτικών περιορισμών ή άλλων εμποδίων) χωρίς όμως να τα παραχωρούν και σε τρίτα κράτη, που δεν μετέχουν στην περιφερειακή συμφωνία. Με τον τρόπο αυτό προκαλείται η πολυδιάσπαση του παγκόσμιου οικονομικού χώρου σε επί μέρους ζώνες προνομαχικής οικονομικής ή εμπορικής συνεργασίας.

Βασικές μορφές οικονομικής ολοκλήρωσης είναι:

- Η ζώνη ελευθέρων συναλλαγών στο πλαίσιο της οποίας τα κράτη μέλη καταργούν τα εμπόδια στο ενδοπεριφερειακό εμπόριο χωρίς όμως να θεσπίζουν κοινή εξωτερική εμπορική πολιτική έναντι των τρίτων κρατών¹.
- Η τελωνειακή ένωση που συνιστά πιο πλήρη μορφή ολοκλήρωσης δεδομένου, ότι στην κατάργηση των περιορισμών στις ενδοπεριφερειακές συναλλαγές προστίθεται και η εφαρμογή κοινής εμπορικής πολιτικής (με την καθιέρωση κοινού δασμολογίου) έναντι τρίτων κρατών².
- Η Κοινή Αγορά, στο πλαίσιο της οποίας εκτός από το ελεύθερο ενδοπεριφερειακό εμπόριο αγαθών και την κοινή εξωτερική εμπορική πολιτική, καθιερώνεται η ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών και των συντελεστών παραγωγής και συντελείται εναρμόνιση των νομοθεσιών των κρατών μελών³.

1. Χαρακτηριστικό παράδειγμα σε ευρωπαϊκό επίπεδο η ιδρυθείσα στα τέλη της δεκαετίας 1960 Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελευθέρων Συναλλαγών και σε αμερικανικό επίπεδο η Βορειοαμερικανική Συμφωνία Ελευθέρου Εμπορίου.

2. Πλήρης τελωνειακή Ένωση είχε γίνει ήδη από το 1968 η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα.

3. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, από την 1-1-1993.

• Η Οικονομική Ένωση, στο πλαίσιο της οποίας τα κράτη μέλη προχωρούν ένα βήμα πιο πέρα από την Κοινή Αγορά, προς την διαμόρφωση κοινών οικονομικών, νομισματικών και κοινωνικών πολιτικών. Πρόκειται για την πιο πλήρη μορφή περιφερειακής ολοκλήρωσης, η υλοποίηση της οποίας απαιτεί μεταβίβαση ευρύτατων εξουσιών και αρμοδιοτήτων από τα κράτη μέλη σε υπερεθνικά όργανα δηλαδή την εφαρμογή ομοσπονδιακού πολιτικού-θεσμικού συστήματος⁴.

Βέβαια από την άποψη του διεθνούς δικαίου του εμπορίου, που έχει θεσπισθεί από τη Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου, η συγκρότηση τέτοιων περιφερειακών ενώσεων «διαβρώνει» τη θεμελιώδη για το πολυμερές εμπορικό σύστημα αρχή του μάλλον ευνοούμενου κράτους, από τη στιγμή που τα μέλη των ενώσεων αυτών δεν μειώνουν ή δεν καταργούν τα εμπόδια αυτά στις συναλλαγές τους με άλλα εκτός ενώσεως κράτη.

Το νομικό καθεστώς του Παγκοσμίου Οργανισμού Εμπορίου αντιμετωπίζει (και η Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου του 1947 αντιμετώπιζε) ρεαλιστικά το φαινόμενο ή την τάση περιφερειακής συσπείρωσης, που προσέλαβε διαστάσεις ιδιαίτερα μετά τη δεκαετία 1980. Έτσι, επιτρέπεται, δυνάμει του άρθρου XXIV της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου, η δημιουργία και λειτουργία των περιφερειακών οικονομικών ενώσεων υπό τον βασικό όρο, ότι οι εν λόγω περιφερειακές συμφωνίες δεν θα έχουν ως αποτέλεσμα την αύξηση των δασμών και άλλων εμποδίων κατά των εξαγωγών των τρίτων χωρών, κάτι που φυσικά θα οδηγούσε στη δημιουργία κλειστών εμπορικών μπλοκ ή «φρουρίων» με προστατευτικούς μηχανισμούς και στόχους.

Η Ασία αποτελούσε παραδοσιακά, σε σύγκριση με την Ευρώπη ή την Αμερική, την περιοχή όπου η τάση για οικονομική ολοκλήρωση και συνεργασία ήταν περιορισμένη και αδύναμη. Από τις αρχές της δεκαετίας 1990 ωστόσο παρατηρείται μια αναθεώρηση της στάσης των κρατών της περιφέρειας αυτής χωρίς όμως η περιφερειακή ολοκλήρωση να υπερβαίνει τη βασική μορφή ή στάδιο της ζώνης ελεύθερων συναλλαγών.

2. Ο άτυπος χαρακτήρας της Οικονομικής Συνεργασίας στη Νοτιοανατολική Ασία

Από το 1945 μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας 1990, η περιοχή της Νοτιοανατολικής Ασίας είχε χωρισθεί σε δύο συνασπισμούς, από τη μια το ηπειρωτικό μπλοκ που τελούσε υπό την επιρροή της κομμουνιστικής Σοβιετικής Ένωσης και από την άλλη η παραλιακή και νησιωτική λωρίδα (Ινδονησία, Νότιος Κορέα, Μαλαισία, Φιλιππίνες, Σιγκαπούρη, Ταϊβάν, Ταϊλάνδη) που προστατεύονταν από τις Η.Π.Α.. Η δεύτερη αυτή περιοχή τόλμησε να ανοιχθεί στην παγκόσμια οικονομία στηριζόμενη και στην αμερικανική βοήθεια. Δεν κατόρθωσε όμως ακριβώς εξ αιτίας του έντονου αμερικανικού ελέγχου να αποτελέσει ένα ομοιογενές και συμπαγές μπλοκ. Και αυτό γιατί προτεραιότητα δεν δόθηκε στην ανάπτυξη των σχέσεων μεταξύ των χωρών, που συγκροτούσαν την περιοχή αυτή, αλλά στην προώθηση και ενίσχυση των διμερών σχέσεων κάθε μιας από τις χώρες αυτές με τις Η.Π.Α..

Είναι αλήθεια, ότι η νοτιοανατολική Ασία αποτελεί την περιοχή εκείνη του κόσμου στην οποία η συγκρότηση περιφερειακών εμπορικών ενώσεων προσέκρουσε στις μεγά-

⁴ Σήμερα σε παγκόσμια κλίμακα μόνο η Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να θεωρηθεί, ότι τείνει να αποτελέσει μια πλήρη οικονομική ένωση.

λύτερες δυσκολίες. Το χαρακτηριστικό γνώρισμα της περιοχής αυτής είναι η απουσία κοινής πολιτικής βούλησης των χωρών που την απαρτίζουν. Η Ιαπωνία είναι απομονωμένη και δίδει μεγαλύτερη σημασία και βαρύτητα στις σχέσεις της με τις Η.Π.Α. και την Ευρωπαϊκή Ένωση, η Κίνα το ίδιο. Οι οργανώσεις που θα περιορίζονται αποκλειστικά στις χώρες της περιοχής ήταν δύσκολο να πραγματοποιηθούν δεδομένου, ότι αυτές προτιμούν τη δημιουργία ενός ευρύτετου οικονομικού συνασπισμού, που θα συμπεριλαμβάνει και τις χώρες αυτές και την Αυστραλία, Νέα Ζηλανδία και κυρίως τις Η.Π.Α. στις οποίες άλλωστε θα αναγνωριζόταν ο ηγετικός ρόλος. Με άλλα λόγια θα επεκτείνεται σε όλες τις χώρες της περιοχής του Ειρηνικού και όχι στενά μόνο σ' αυτές της Ασιατικής ηπείρου.

Άλλως τε, οι οικονομίες αρκετών ασιατικών χωρών είναι στραμμένες περισσότερο προς τις χώρες που βρίσκονται εκτός της ζώνης της Νοτιοανατολικής Ασίας παρά προς τις χώρες της εν λόγω ζώνης. Έτσι, το 1998, η αναλογία των ενδοπεριφερειακών συναλλαγών ήταν μόλις 19% για τις χώρες της Ένωσης Κρατών Νοτιοανατολικής Ασίας (στην οποία θα αναφερθούμε εν συνεχεία) ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για την ΕΚ ήταν 60% και για την Βορειοαμερικανική Ένωση Ελευθέρου Εμπορίου 45%.

Έτσι, όλα αυτά τα χρόνια η εμπορική συνεργασία στην περιοχή δεν είχε ποτέ προσλάβει θεσμική διάσταση με τη μορφή της σύναψης μιας διακρατικής συμφωνίας και της ίδρυσης ενός οργανισμού.

3. Η διαδικασία συγκρότησης περιφερειακών εμπορικών οργανώσεων

3.1. Το άδοξο τέλος της ΕΑΕΓ

Η δημιουργία της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς στις αρχές της δεκαετίας του 1990 (1993) καθώς και η σύναψη συμφωνίας εγκαθίδρυσης ζώνης ελευθέρων συναλλαγών μεταξύ Η.Π.Α. και Καναδά το 1988 και αργότερα η διεύρυνση της εν λόγω ζώνης με τη συμμετοχή του Μεξικού στο πλαίσιο της Βορειοαμερικανικής Συμφωνίας Ελευθέρου Εμπορίου (NAFTA), διαμόρφωσαν ένα νέο τοπίο στις διεθνείς πολιτικο-οικονομικές σχέσεις, προβληματίζοντας τις ασιατικές χώρες. Παράλληλα οι διαπραγματεύσεις του Γύρου της Ουρουγουάης, στις οποίες κυριαρχούσαν οι συγκρούσεις συμφερόντων των δύο κεντρικών πόλων του παγκοσμίου εμπορικού συστήματος Η.Π.Α. και Ε.Ε., τις έκαναν να συνειδητοποιήσουν ότι στερούντο του απαιτούμενου ειδικού βάρους προκειμένου να διαδραματίζουν πρωτεύοντα ρόλο στις διεθνείς διαβουλεύσεις στα διεθνή φόρα.

Εν όψει της νέας διεθνούς πραγματικότητας, άρχισε να ωριμάζει στις χώρες της περιοχής η ιδέα της σύστασης ενός περιφερειακού θεσμού-οργανισμού, ο οποίος θα τους επέτρεπε να προβάλλουν τις θέσεις τους και να προασπίσουν τα συμφέροντά τους στις διεθνείς εμπορικές διαπραγματεύσεις έναντι των άλλων εμπορικών συνασπισμών της Ευρώπης και της Βορείου Αμερικής και απ' ετέρου θα προέβλεπε την αμοιβαία παραχώρηση εμπορικών πλεονεκτημάτων μεταξύ τους.

Η πρωτοβουλία ανήκε στη Μαλαισία, η οποία το Δεκέμβριο 1991, πρότεινε τη δημιουργία μιας οικονομικής ζώνης στα πρότυπα της Κοινής Αγοράς που θα περιλάμβανε αποκλειστικά ασιατικές χώρες και η οποία θα ονομάζετο East Asia Economic Grouping (EAEG).

Οι Η.Π.Α. αντέδρασαν άμεσα και δυναμικά αντιπροτείνοντας τη συγκρότηση της Οικονομικής Συνεργασίας Ασίας Ειρηνικού (Asia Pacific Economic Cooperation - APEC),

στην οποία θα συμμετείχαν εκτός των χωρών της νοτιοανατολικής Ασίας, η Αυστραλία, η Νέα-Ζηλανδία, ο Καναδάς και οι Η.Π.Α.. Τελικά, οι πλέον ισχυρές χώρες της περιοχής, Ιαπωνία, Νότιος Κορέα δεν απεδέχθησαν την πρόταση της Μαλαισίας.

Οι αντιδράσεις αυτές δείχνουν, ότι για κάθε μία από αυτές τις χώρες της εν λόγω περιφέρειας, η συμμαχία και η αλληλεξάρτηση με τις Η.Π.Α. εξακολουθούσαν να είναι μεγαλύτερης στρατηγικής σημασίας από τη θεσμική ενίσχυση της μεταξύ τους συνεργασίας. Μια απλή ανάλυση της διάρθρωσης των διεθνών εμπορικών συναλλαγών επιτρέπει να διαπιστώσει κανείς, ότι η συγκρότηση περιφερειακών προτιμησιακών εμπορικών ενώσεων δεν συνέφερε σε οικονομικό επίπεδο τις χώρες της νοτιοανατολικής Ασίας και δη την Ιαπωνία και τις νέες βιομηχανικές δυνάμεις της περιοχής. Έτσι, ενώ οι εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων από την ΕΚ προς την Ιαπωνία είναι περιορισμένες, αντίθετα η Ιαπωνία εξάγει πολλά προϊόντα προς την κοινοτική αγορά. Ως εκ τούτου περιοριστικά μέτρα που θα εφάρμοζε η Ιαπωνία δεν θα έπλητταν ιδιαίτερα την ΕΚ, ενώ αντίθετα θα πλήττονταν οι ιαπωνικές εξαγωγές σε περίπτωση επιβολής από την ΕΚ προστατευτικών μέτρων. Έτσι, η διατήρηση ανοικτών σχέσεων με τις χώρες της δύσης συνιστά προτεραιότητα για τις ασιατικές χώρες.

Το σχέδιο της δημιουργίας της ΕΑΕΓ εγκαταλείφθηκε. Το δίδαγμά της ήταν πολύ σκληρό για τις χώρες της περιφέρειας αυτής. Πράγματι υπενθύμισε σε όλους, ότι οι εν λόγω χώρες ούτε τη βούληση είχαν, ούτε την «ελευθερία» διέθεταν για να προχωρήσουν αποφασιστικά και να συγκροτήσουν περιφερειακή εμπορική οργάνωση. Η αμερικανική σκιά εξακολουθούσε να πέφτει βαριά σε όλη την περιοχή. Αντί για έναν περιφερειακό οικονομικό οργανισμό, διεξάγονται συναντήσεις στο πλαίσιο της ΕΑΕΚ (East Asia Economic Caucus).

3.2. Η θεσμοθέτηση της ελευθερίας των ενδοπεριφερειακών συναλλαγών

Οι προσπάθειες βέβαια δεν σταμάτησαν. Έτσι, η Σιγκαπούρη πρότεινε τη δημιουργία μιας οικονομικής ζώνης που θα περιοριζόταν μόνο στις έξι χώρες μέλη του Συνδέσμου των Κρατών της Νοτιοανατολικής Ασίας (ASEAN, Association of South East Nations).

3.2.1. Ο ρόλος του Συνδέσμου Κρατών Νοτιοανατολικής Ασίας (ASEAN)

Ο ASEAN δημιουργήθηκε το 1967 από την Ινδονησία, τη Μαλαισία, τις Φιλιππίνες, τη Σιγκαπούρη και την Ταϊλάνδη ενώ το 1984 προσχώρησε στην Ένωση αυτή και το Μπρουνέι.

Κοινό χαρακτηριστικό των κρατών αυτών ήταν οι υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης τις δεκαετίες 1970 και 1980 και η αξιοποίηση του εξαγωγικού εμπορίου ως μοχλού οικονομικής ανάπτυξης⁵. Η ιδρυτική συμφωνία προέβλεπε, ότι τα κράτη μέλη της Ένωσης αναλάμβαναν την υποχρέωση να απελευθερώσουν τις εμπορικές τους συναλλαγές μέσω της παρχώρησης εμπορικών πλεονεκτημάτων, όπως η μείωση των δασμών από 10% μέχρι και 80% σε μια σειρά προϊόντων που παράγονται σε αυτά και ιδίως βιομηχανικών και ειδών διατροφής.

Παράλληλα δεσμεύονταν να εμποδίσουν την ενίσχυση όλων των εμπορικών φραγμών που εφαρμόζονται στα αγαθά των οποίων η εξαγωγή έχει ιδιαίτερη σημασία και εν-

διαφέρον για τα υπόλοιπα μέλη. Το μέτρο αυτό αφορούσε εκείνα τα προϊόντα των οποίων η πώληση εξασφάλιζε μεγάλες ποσότητες συναλλάγματος αναγκαίου για την ανάπτυξη και τη σταθερότητα του ισοζυγίου εξωτερικών πληρωμών⁶.

Πρέπει ωστόσο να υπογραμμισθεί, ότι οι βασικοί μηχανισμοί οικονομικής συνεργασίας στο εσωτερικό της Ένωσης δεν λειτούργησαν κατά το μεγαλύτερο μέρος τους ούτε τη δεκαετία 1970 ούτε τη δεκαετία 1980, είτε στον τομέα των εμπορικών προτιμήσεων, είτε στο τομέα των μεγάλων κοινών βιομηχανικών προγραμμάτων, είτε στον τομέα των συμφωνιών βιομηχανικής συμπληρωματικότητας, είτε στον τομέα της χρηματοδοτικής συνεργασίας. Έτσι, ενώ τέθηκε για πρώτη φορά το ζήτημα της περιφερειακής οικονομικής συνεργασίας και έγινε προσπάθεια σε θεσμικό επίπεδο να υλοποιηθεί, εν τούτοις τα αποτελέσματα κρίνονται περιορισμένα.

Πρέπει ωστόσο να υπενθυμισθεί, ότι την εποχή ίδρυσης της Ένωσης με εξαίρεση τη Σιγκαπούρη, τα άλλα κράτη μέλη εκδήλωναν έντονα τάσεις προστατευτισμού και εξήγαγαν κυρίως πρώτες ύλες. Την ευθύνη για την ανάπτυξη και την εκβιομηχάνιση είχε εξ' ολοκλήρου το Κράτος και ο ευρύτερος δημόσιος τομέας, ενώ η δραστηριότητα του ιδιωτικού τομέα προσέκρουε σε πάσης φύσεως περιορισμούς και απαγορεύσεις. Η μεγάλη πτώση των τιμών των πρώτων υλών στην παγκόσμια αγορά, η οποία μείωσε δραματικά τους πόρους των κρατών αυτών, τα ανάγκασε να επιχειρήσουν βαθιές οικονομικές μεταρρυθμίσεις με στόχο την απελευθέρωση του ιδιωτικού τομέα από τους φραγμούς, που του είχαν επιβληθεί, την ιδιωτικοποίηση ορισμένων δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών, την προσέλκυση ξένων ιδιωτικών κεφαλαίων και την ενίσχυση των εξαγωγικών τομέων των οικονομιών τους. Η εκβιομηχάνιση μέσω των εξαγωγών, που καθιέρωσε τις χώρες αυτές ως πρότυπο εξωστρεφούς οικονομίας, είχε σημαντικά πλεονεκτήματα. Η αναθεώρηση του βασικού προσανατολισμού τους, που συμπυκνώθηκε στο «άνοιγμα προς το εξωτερικό», συνοδεύθηκε και από αλλαγή νοοτροπίας⁷. Έτσι προοδευτικά άρχισε να κερδίζει έδαφος η ιδέα ενίσχυσης των ενδοπεριφερειακών συναλλαγών και το κρίσιμο βήμα έγινε στις αρχές της δεκαετίας 1990 με τη θεσμοθέτηση του ελεύθερου εμπορίου στο πλαίσιο του ASEAN.

3.2.2. Η δημιουργία του Ασιατικού Χώρου Ελευθέρου Εμπορίου (AFTA)

Η Σιγκαπούρη ανέλαβε ηγετικό ρόλο στην υλοποίηση του σχεδίου συγκρότησης μιας ζώνης οικονομικής συνεργασίας-αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών μελών του ASEAN⁸. Κατά τη διάρκεια τα δεκαετίας 1980, η εν λόγω χώρα υπέφερε από έλλειψη εργατικού δυναμικού. Για να περιορίσουν την προσφυγή στα ξένα εργατικά χέρια, οι αρχές της Σιγκαπούρης ευνόησαν την «μετακίνηση» και εγκατάσταση των εργοστασίων τους στις γειτονικές επαρχίες της Μαλαισίας, η οποία, επίσης, ελλείψει εργατικού δυναμικού στράφηκε προς τη γειτονική Ινδονησία. Έτσι, σταδιακά διαμορφώθηκε ένας περιφερειακός καταμερισμός εργασίας επωφελής για όλους τους εταίρους. Η Σιγκαπούρη διαθέτει τα κεφάλαια, την τεχνογνωσία που μεταδίδει στους γείτονές της δεδομένου, ότι δεν μπορεί να αναπτύξει παραγωγική δραστηριότητα εξελισσόμενη έτσι σε κέντρο βιομηχανικών υπη-

6. Feuer Cassan: *Droit International du Developpement*, Dalloz. Paris, 1991.

7. Wade R.: *Economic Theory and the Role of Government in East Asian Industrialization*. Princeton University Press, 1990.

8. Regnier P.: *Singapour et son environnement regional*. PUB, Bordeaux, 1987.

ρεσιών. Διαβλέποντας την αναπτυξιακή δυναμική που θα μπορούσε να προκαλέσει η δημιουργία ενός χώρου ελευθέρων συναλλαγών, ακόμα και οι βιομηχανικές επιχειρήσεις της Ταϊβάν, η οποία δεν μετείχε στον ASEAN, άρχισαν να πραγματοποιούν επενδύσεις στις διάφορες χώρες της εν λόγω ζώνης.

Έτσι, στις 24-10-1992 υπεγράφη η Συμφωνία ίδρυσης μιας ζώνης εμπορικής συνεργασίας μεταξύ των έξι κρατών του ASEAN, με συνολικό πληθυσμό 320 εκατομμυρίων κατοίκων, η οποία ονομάστηκε Ασιατικός Χώρος Ελευθέρου Εμπορίου (Asian Free Trade Area, AFTA).

Βάσει της Συμφωνίας αυτής, οι δασμοί που θα επιβάλλονται στις συναλλαγές των βιομηχανικών προϊόντων στο εσωτερικό της εν λόγω ζώνης, θα μειωθούν προοδευτικά σε διάστημα 15 ετών σε λιγότερο από 5%. Από την εφαρμογή της συμφωνίας αυτής εξαιρέθηκαν τόσο τα αγροτικά προϊόντα, όσο και οι υπηρεσίες. Η Ταϊλάνδη δεσμεύθηκε να υλοποιήσει τον ως άνω στόχο της βαθμιαίας κατάργησης των δασμών σε πέντε χρόνια αντί για 15. Το χρονοδιάγραμμα των 15 ετών απετέλεσε προϊόν συμβιβασμού μεταξύ των πιο προστατευτικών χωρών (Ινδονησία, Φιλιππίνες) και των λιγότερο προστατευτικών.

Η συγκρότηση της AFTA συνιστά την πιο ολοκληρωμένη απόπειρα στην περιοχή να προωθηθεί σε θεσμικές βάσεις και να λάβει επίσημη μορφή η συνεργασία των χωρών αποκλειστικά της Νοτιοανατολικής Ασίας.

Η δημιουργία της ζώνης ελευθέρων συναλλαγών στο πλαίσιο της επηρεάστηκε οπωσδήποτε από τις οικονομικές επιπτώσεις τις ασιατικής κρίσης του 1997, η οποία προκλήθηκε από τη μεγάλη πτώση των εξαγωγών στον κλάδο των προϊόντων ηλεκτρονικής την περίοδο 1995-1997⁹.

Εξ άλλου, ασκούνται πιέσεις έντονες στην Ινδονησία να αναβληθεί συνολικά η έναρξη της ζώνης ελευθέρου εμπορίου. Ορισμένα μέτρα των οποίων η εφαρμογή προβλεπόταν ήδη για τον Ιανουάριο 2000 και αφορούσε σε τομείς όπως το αυτοκίνητο ή το ρύζι, μετατέθηκαν χρονικά από χώρες που είχαν υπογράψει τη Συμφωνία ίδρυσης της AFTA, κυρίως τη Μαλαισία και τις Φιλιππίνες. Βέβαια, οι ως άνω αναβολές και καθυστερήσεις στην υλοποίηση των μέτρων απελευθέρωσης των συναλλαγών, θα λέγαμε, ότι εξυπηρετούν τα συμφέροντα της ομάδας των τεσσάρων χωρών που προσχώρησαν μεταγενέστερα στη Συμφωνία ίδρυσης της AFTA, ήτοι της Καμπότζης, του Λάος, της Βιρμανίας και του Βιετνάμ, οι οποίες θα έπρεπε κανονικά να εφαρμόσουν το πρόγραμμα απελευθέρωσης ανάμεσα στα έτη 2006-2008.

Πράγματι, με δεδομένη την επιδίωξη των ιδρυτικών χωρών να αναβάλλουν τη συμμόρφωσή τους προς τους κανόνες της Συμφωνίας AFTA, πως θα υποχρεωθούν οι νέες χώρες να σεβασθούν τους κανόνες που προβλέπουν το χρονοδιάγραμμα της απελευθέρωσης του εμπορίου;

4. Η Θεσμοθέτηση της Διηπειρωτικής Οικονομικής Συνεργασίας

Στον παρόν τμήμα, θα εξετασθεί συνοπτικά το πλαίσιο της οικονομικής συνεργασίας που δεν περιορίζεται στα γεωγραφικά όρια της περιφέρειας της Νοτιοανατολικής Ασίας, αλλά επεκτείνεται και στους δύο άλλους πόλους του διεθνούς οικονομικού συστήματος:

⁹ Ο τομέας της ηλεκτρονικής διαδραματίζει βασικό ρόλο στην οικονομία των χωρών της περιφέρειας αυτής δεδομένου, ότι αντιπροσωπεύει το 77% των εξαγωγών των Φιλιππίνων, το 60% των εξαγωγών της Σιγκαπούρης, το 38% των εξαγωγών της Μαλαισίας και το 50% των εξαγωγών της Ταϊβάν.

- Συνεργασία μεταξύ των δύο πλευρών του Ειρηνικού στο πλαίσιο της Asia Pacific Economic Cooperation.
- Συνεργασία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των κρατών της Ασίας και των περιφερειακών ενώσεων τις οποίες έχουν συγκροτήσει.

4.1. Η απελευθέρωση των συναλλαγών στη Ζώνη Ασίας - Ειρηνικού (Οικονομική Συνεργασία Ασίας Ειρηνικού, Asia Pacific Economic Cooperation, APEC)

Όπως προαναφέρθηκε, οι Η.Π.Α., αντιδρώντας στο σχέδιο συγκρότησης της ΕΑΕΓ, είχαν προτείνει τη δημιουργία της Οικονομικής Συνεργασίας Ασίας-Ειρηνικού (APEC), στην οποία θα μετείχαν όχι μόνο ασιατικές χώρες αλλά και οι χώρες εκείνες που ευρίσκονται γύρω από τον Ειρηνικό. Η ίδρυση της επισημοποιήθηκε το 1993 στο Σιάτλ των Η.Π.Α.. Το αρχικό σχέδιο προέβλεπε μια χαλαρή οικονομική συνεργασία μεταξύ των 18 χωρών της ζώνης αυτής που με την πάροδο του χρόνου εξελίχθηκε σε μια πλήρη εμπορική ένωση με έναν ορίζοντα 15-25 ετών. Η πρόοδος που συνετελέσθη από το 1993 μέχρι και το 1996 ήταν μικρή για λόγους που συνδέονται με το γεγονός, ότι στη ζώνη αυτή συστεγάζονται κράτη τόσο διαφορετικά από κοινωνικοοικονομικής άποψης, όπως λ.χ. το Μπρουνέι και οι Η.Π.Α. όσο και με το γεγονός, ότι άλλα κράτη από τα 18 εφαρμόζουν μια πολιτική μείωσης δασμών και άλλων εμποδίων στις συναλλαγές (Καναδάς, Αυστραλία κ.ά.) ενώ άλλα επιβάλλουν προστατευτικά μέτρα (Ταϊβάν, Νότιος Κορέα κ.ά.).

Η τέταρτη Σύνοδος κορυφής των 18 κρατών μελών της APEC στη Μανίλα των Φιλιππίνων, το Νοέμβριο 1996, έστρεψε την προσοχή τις παγκόσμιας οικονομικής κοινότητας σε αυτήν την ανερχόμενη οικονομική ζώνη του πλανήτη. Στη Σύνοδο αυτή, οι Υπουργοί Οικονομικών, Εμπορίου και Εξωτερικών των 18 ενέκριναν ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα δράσης για τις εμπορικές συναλλαγές και τις διασυννοριακές επενδύσεις. Το αποκαλούμενο «Σχέδιο Δράσης της Μανίλας» σκιαγράφησε τα βήματα προς την πλήρη απελευθέρωση των συναλλαγών και επενδύσεων στις χώρες μέλη έως το 2010 για τις πλέον ανεπτυγμένες από αυτές και έως το 2020 για τις λιγότερο ανεπτυγμένες. Ειδικότερα στο εν λόγω σχέδιο περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων προβλέψεις για την απελευθέρωση του κλάδου των τηλεπικοινωνιών και τη θέσπιση αυστηρότερης νομοθεσίας για την προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας.

Αρκετές αναπτυσσόμενες κυρίως χώρες της περιοχής Ασίας-Ειρηνικού, όπως το Βιετνάμ, η Ινδία, το Πακιστάν, η Κολομβία, το Περού, το Εκουαδόρ, έχουν εκδηλώσει το ενδιαφέρον να ενταχθούν στη ζώνη της APEC. Η διεύρυνση αυτή θα δώσει ακόμα μεγαλύτερη ώθηση στα σχέδια για την ανάδειξή της στην μεγαλύτερη ελεύθερη αγορά του κόσμου. Το συνολικό ετήσιο εισόδημα των 18 κρατών μελών της ζώνης αυτής ανήλθε προς τα τέλη της δεκαετίας 1990 στα 13 τρισεκατομμύρια δολάρια, δηλαδή στο 55% του παγκοσμίου εισοδήματος αντιστοιχώντας στο 40% των διεθνών εμπορικών συναλλαγών. Πρόκειται για μια ζώνη πιο σημαντική από οικονομικής άποψης από την ομάδα των επτά πιο πλούσιων χωρών του κόσμου, που συγκροτούν το G7 ενώ οι συναλλαγές μεταξύ των χωρών της ζώνης αυτής αντιπροσωπεύουν το 71% των συνολικών εξαγωγών των εν λόγω χωρών.

4.2. Η επισημοποίηση της συνεργασίας Ασίας - Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η επιλογή στρατηγικής σημασίας που έκανε η ΕΚ να μην περιορίσει τη δράση της στο πεδίο των εξωτερικών οικονομικών σχέσεων, μόνο στην εμβάθυνση της παραδοσιακά προνομακής συνεργασίας τόσο με την ομάδα των κρατών Αφρικής - Καραϊβικής - Ειρηνικού (Α.Κ.Ε.), όσο και με τις Μεσογειακές χώρες, συνδέεται άμεσα με την εξέλιξη που σημάδεψε το παγκόσμιο εμπορικό σύστημα κυρίως από τις αρχές της δεκαετίας 1980, ήτοι την μετατόπιση του κέντρου βάρους του εν λόγω συστήματος προς τη ζώνη Ασίας Ειρηνικού. Η ανάδειξη της τελευταίας σε κέντρο τις παγκόσμιας οικονομικής δραστηριότητας επέβαλε στην Κοινότητα να ενισχύσει την εκεί παρουσία της για την προάσπιση των εμπορικών της συμφερόντων.

Οι σχέσεις τις οποίες διατηρούσε από τις δεκαετίες 1970 η τότε ΕΟΚ με τον ASEAN, οδήγησαν στη σύναψη το 1980 Συμφωνίας Συνεργασίας με την εν λόγω περιφερειακή ένωση. Η Κοινότητα είναι ο τρίτος σε σημασία εμπορικός εταίρος του ASEAN μετά τις Η.Π.Α. και την Ιαπωνία¹⁰. Για την Κοινότητα ήταν ενδιαφέρον να αναπτύξει συνεργασία με το μοναδικό περιφερειακό συνασπισμό της περιοχής, τον οποίο μάλιστα συγκροτούσαν οι νέες βιομηχανικές δυνάμεις. Για τις χώρες του ASEAN, η συνεργασία με την Κοινότητα που αποτελούσε πρότυπο περιφερειακής οικονομικής ολοκλήρωσης, επιβαλλόταν από την ανάγκη να απαγκιστρωθούν από τη «μονοπωλιακή» σχεδόν σχέση με τις Η.Π.Α. και την Ιαπωνία.

Η Συμφωνία του 1980 δεν ρύθμιζε αποκλειστικά θέματα σχετικά με τις εμπορικές συναλλαγές αλλά θέσπιζε μια ευρύτερη οικονομική συνεργασία. Έτσι, τα δύο μέρη παραχώρησαν σε βάση αμοιβαιότητας το καθεστώς του μάλλον ευνοουμένου κράτους που συνεπάγεται την αμοιβαία παραχώρηση των δασμολογικής φύσης ή και άλλων προνομίων και διευκολύνσεων που παραχωρήθηκαν σε οποιοδήποτε άλλο κράτος ή ομάδα κρατών. Εξ άλλου ανέλαβαν τη συμβατική δέσμευση να επιδιώξουν την ενίσχυση και εμβάθυνση των εμπορικών συναλλαγών τους καθώς και την κατάργηση των τελωνειακών περιορισμών με σκοπό τη διευκόλυνση της πρόσβασης στις αγορές τους.

Συμφωνήθηκε λήψη μέτρων σε εφαρμογή προγραμμάτων για την εμπορική προβολή-διαφήμιση-προώθηση, τα οποία τα τελευταία χρόνια επεκτάθηκαν με στόχο να καλύψουν και τον τομέα των υπηρεσιών. Όσον αφορά την οικονομική συνεργασία, ο στόχος ήταν να οργανωθεί η βιομηχανική και τεχνική συνεργασία μεταξύ ιδιωτικών επιχειρήσεων, ενώ θεσπίθηκαν κανόνες για την προώθηση των επενδύσεων των κρατών μελών της Κοινότητας στη βιομηχανική παραγωγή των χωρών του ASEAN.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι τον Ιούλιο 2000 υπεγράφηκαν τα Πρωτόκολλα σχετικά με την επέκταση στο Βασίλειο της Καμπότζης και στη Λαϊκή Δημοκρατία του Λάος της Συμφωνίας Συνεργασίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και των χωρών μελών του Σύνδεσμου Κρατών της Νοτιοανατολικής Ασίας¹¹.

Στα μέσα της δεκαετίας 1990, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο επέμειναν στην ανάγκη μιας σφαιρικής θεσμικής και οικονομικής προσέγγισης με τις χώρες όχι μόνο του ASEAN αλλά γενικά της Ασίας. Έτσι, λαμβάνοντας υπόψη το αυξανόμενο

10. Sepulchre C.: *L'Asean carrefour du Pacifique*. Ed. Sudestasia, 1987.

11. COM (2000) 423 και 430.

οικονομικό και πολιτικό κύρος της Ασίας στις διεθνείς οικονομικές σχέσεις, η Επιτροπή σε ανακοίνωση της 13-7-1994¹² με τίτλο «Προς μια νέα στρατηγική για την Ασία» καθόρισε τους κύριους στρατηγικούς προσανατολισμούς σχετικά με τη χάραξη μιας δυναμικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης έναντι των χωρών αυτών. Πιο αναλυτικά πρότεινε τον αναπροσανατολισμό των υφισταμένων πολιτικών και την επέκταση της εν λόγω συνεργασίας και σε άλλους τομείς. Πρόκειται για προσέγγιση σφαιρική, η οποία στηρίζεται σε πνεύμα εταιρικής σχέσης και διαρθρώνεται γύρω από τις ακόλουθες προτεραιότητες: ενίσχυση των σχέσεων τόσο σε διμερές επίπεδο, όσο και με τις περιφερειακές οργανώσεις της Ασίας, βελτίωση της εικόνας της Ευρώπης στην Ασία και διαμόρφωση ενός ευνοϊκού πλαισίου για την ανάπτυξη των εμπορικών συναλλαγών και των επενδύσεων.

Η συνεργασία με τις περιφερειακές οργανώσεις περιλαμβάνει εκτός από το Συνέδριο Κρατών της Νοτιοανατολικής Ασίας (ASEAN), τη Νοτιοασιατική Ένωση Περιφερειακής Συνεργασίας (SAARC), η οποία δημιουργήθηκε στις 6 και 8 Δεκεμβρίου 1985 και συγκροτείται από τις εξής χώρες της Νοτίου Ασίας: Μπουτάν, Νεπάλ, Ινδία, Μπανγκλαντές, Σρι Λάνκα, Πακιστάν, Μαλδίβες ενώ ιδιαίτερη σημασία έχει η θεσμοθέτηση του διαλόγου μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των Ασιατικών Κρατών στο πλαίσιο της Ευρωασιατικής Συνάντησης Κορυφής (Asia - Europe Meeting, ASEM), η οποία συνεκλήθη για πρώτη φορά στην Μπανγκόκ το 1996.

Στην πρώτη αυτή Ευρωασιατική Σύνοδο Κορυφής συμμετείχαν οι αρχηγοί κρατών από κυβερνήσεις των 15 κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, των 7 χωρών του ASEAN καθώς και της Κίνας, της Ιαπωνίας και της Νοτίου Κορέας, ο Πρόεδρος και οι Αντιπρόεδροι της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Αντικείμενο των διαβουλεύσεων ήταν οι πολιτικές και εμπορικές σχέσεις, ο πολιτικός διάλογος και η συνεργασία σε διάφορους τομείς. Η Δήλωση με την οποία ολοκληρώθηκε η Σύνοδος περιλαμβάνει διατάξεις για την πρακτική συνέχεια της Ευρωασιατικής συνεργασίας και προέβλεπε τη διοργάνωση μιας δεύτερης Συνόδου το 1998 στο Λονδίνο.

Η πρώτη Σύνοδος θεμελίωσε, «σφυρηλάτησε» μια νέα σφαιρική εταιρική σχέση Ασίας και Ευρώπης για μεγαλύτερη ανάπτυξη, ενώ ο διάλογος στο πλαίσιο της Συνάντησης εκτιμήθηκε ότι θα συνέβαλε ώστε οι περιφερειακές ολοκληρώσεις να αποβούν επωφελείς για τη διεθνή κοινότητα. Εκτός από την ενίσχυση του πολιτικού διαλόγου, αναγνωρίστηκε, κατά τη Σύνοδο, η μεγάλη δυνατότητα συνεργασίας και «συνέργειας» μεταξύ των δύο πλευρών στον τομέα των οικονομικών και δη εμπορικών σχέσεων. Έτσι, θεμέλιο της συνέργειας αυτής αποτελεί η αμοιβαία δέσμευση για την οικονομία της αγοράς, το πολυμερές εμπορικό σύστημα και η πεποίθηση, ότι κάθε περιφερειακή ολοκλήρωση πρέπει να είναι συμβατή προς το καθεστώς του Παγκοσμίου Οργανισμού Εμπορίου και να είναι «εξωστρεφής».

Εκτός από την πλήρη συμμετοχή και συνεργασία στο πλαίσιο του ΠΟΕ με στόχο την επιτυχή διαχείριση των πολυμερών εμπορικών σχέσεων, ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στη λήψη μέτρων διευκόλυνσης των συναλλαγών και των επενδύσεων.

Η ASEM αξιολογήθηκε ως μια «χρήσιμη διαδικασία για την προαγωγή» της περαιτέρω ευρωασιατικής συνεργασίας, διαδικασία η οποία πρέπει να είναι «ανοικτή και εξελικτική». Βασικό στοιχείο της συνεργασίας στο πλαίσιο της θα είναι η συναίνεση των συμμετεχόντων κρατών.

Η δεύτερη Σύνοδος κορυφής συνήλθε στο Λονδίνο τον Απρίλιο 1998 και επιβεβαίωσε τη σημασία της εταιρικής σχέσης Ασίας - Ευρώπης, ενέκρινε την ανάπτυξη ορισμένων πρωτοβουλιών που είχαν αποφασισθεί το 1996 και έθεσε τις βάσεις για τη μελλοντική ανάπτυξη της διαδικασίας της ASEM¹³.

Κατά την Τρίτη Σύνοδο η οποία διεξήχθη στη Σεούλ της Ν. Κορέας τον Οκτώβριο 2000 αποφασίσθηκε η θέσπιση ενός πλαισίου συνεργασίας που θα καθόριζε για τα προσεχή δέκα έτη τους στόχους, τις προτεραιότητες και τους μηχανισμούς της διαδικασίας ASEM. Στην ανακοίνωσή της με τίτλο «Ευρώπη και Ασία: ένα στρατηγικό πλαίσιο για ενισχυμένες εταιρικές σχέσεις» στις 4-9-2001, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή όρισε στρατηγικό πλαίσιο για τη συμπλήρωση των σχέσεων μεταξύ της Ασίας, των περιφερειών της και της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την επόμενη δεκαετία. Ανάμεσα στους στόχους τίθεται η «εντατικοποίηση των εμπορικών σχέσεων και των αμοιβαίων επενδύσεων»¹⁴.

Η τέταρτη Σύνοδος κορυφής διεξήχθη στη Δανία το Σεπτέμβριο 2002. Στο πλαίσιο της Συνόδου εγκρίθηκε πρόγραμμα συνεργασίας που στηρίζεται σε δράσεις μεσοπρόθεσμες και βραχυπρόθεσμες, ιδίως τη θέσπιση άτυπου μηχανισμού διαβουλεύσεων ad hoc καθώς και τακτικών επαφών μεταξύ των αρμοδίων εθνικών και περιφερειακών αρχών Ασίας και Ευρώπης. Αποφασίσθηκε η σύσταση Ομάδας δράσης με αντικείμενο:

- Την ενίσχυση των εμπορικών συναλλαγών μεταξύ Ασίας και Ευρώπης για την προώθηση των ροών συναλλαγών και τη μείωση των εμποδίων στις συναλλαγές με απώτερο στόχο τη δημιουργία Ζώνης Ελευθέρων Συναλλαγών.

- Την προώθηση των επενδύσεων έτσι, ώστε να διευρυνθεί η πρόσβαση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στις αντίστοιχες αγορές.

- Άλλα οικονομικά ζητήματα όπως η χρησιμοποίηση του ευρώ στις συναλλαγές και τα αποθεματικά, η διάδοση των ευρωομολόγων στην Ασία και η εκτίμηση των συνεπειών του ευρώ στις χρηματαγορές.

Είναι βέβαιο, ότι η διαδικασία προσέγγισης της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τα ασιατικά κράτη θα συνεχισθεί με στόχο να αποτραπεί ή τουλάχιστον να περιορισθεί ο παρεμβατικός ρόλος των Η.Π.Α. στην ευρύτερη περιοχή.

Κωνσταντίνος ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ
Καθηγητής Παντείου Πανεπ. Κοιν. και Πολ. Επιστημ.
Πανεπιστημίου Αθηνών (Επισκ.),
Ex Ch.L.U.L. Bruxelles, Ex Int. I.I.A.P., Paris

Η ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΤΑ

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ

ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ

ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ

ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

**ΤΟ ΠΡΟΪΟΝ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ
ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ**

ΝΟΜΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ

ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΠΡΟΒΟΛΗ

Δεκάτη έκδοση

Αθήναι, Νοέμβριος 2003

13. Βλ. Δελτίο ΕΕ 4-1998.

14. COM (2001) 469, Δελτίο ΕΕ 9-2001, σημείο 1.6.51.